

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

HANA BÍLKOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: český jazyk – německý jazyk

ALOIS MRŠTÍK (1861–1925)

Bakalářská práce

Vedoucí: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

OLOMOUC 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci Alois Mrštík (1861 – 1925) vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů literatury.

V Olomouci, dne 30. 3. 2011

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce a odborné rady, které mi poskytoval. Dále patří mé poděkování Bc. Heleně Blahakové, která mi dala taktéž spoustu dobrých rad.

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŽIVOTOPIS	7
1.1 Dětství	7
1.2 Studie.....	8
1.3 Kantořina.....	8
1.4 Rodina	9
1.5 Stáří	10
2 RODINNÉ VZTAHY A PŘÁTELSTVÍ.....	12
2.1 Vztahy mezi bratry	12
2.2 Vztah Aloise a Viléma	13
2.3 Přátelství s Leošem Janáčkem.....	16
2.4 Přátelství s Vítězslavem Novákem.....	18
2.5 Návštěva Františka Pražáka v Divákách	20
2.6 Alois Mrštík a Josef Uprka	21
2.7 Mrštík a jeho vztah k přírodě	23
3 DÍLO.....	25
3.1 Zařazení Mrštíků do společnosti	25
3.2 Maryša.....	26
3.2.1 Obsah	28
3.3 Rok na vsi.....	32
ZÁVĚR	34
SEZNAM LITERATURY.....	35
ANOTACE	

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce se zabývá zapomínaným autorem Aloisem Mrštíkem. Vybrala jsem si ho z několika důvodů. Za hlavní pokládám to, že již zmiňovaný autor se nachází v neustálém stínu svého mladšího a známějšího bratra Viléma Mrštíka. Dalším důvodem je také fakt, že Alois Mrštík žil a působil dlouhá léta na jižní Moravě, odkud pocházím. Jeho jazyk i vesnická tvorba, ve které projevuje silný zájem právě o Slovácko, je mi blízká. Ve své práci bych chtěla projít životem autora. Podívat se do jeho soukromí a vyzvednout jeho vrcholná díla.

V první kapitole se snažím o přiblížení života spisovatele. Procházím všemi etapami jeho života. Ať už se jedná o dětství, mládí, či stáří, vždy se snažím najít něco zajímavého nebo nějakou perličku. O něco více mi však připadá zajímavější tematika, kterou se zabývá druhá kapitola. Zde se pokouším popsat vztahy mezi bratry, jejich život a bratrskou soudržnost. V určitých souvislostech zmiňuji i otce. Více času věnuji dvojici literátů. Vztah mezi slavným Vilémem a zapomínaným Aloisem je pro mě zajímavostí. Snažím se z nejrůznějších spisů vyhledat mnoho pikantností. Nejvíce mi zde slouží publikace *Nedosněné sny* od Havla a Kuncíře z roku 1978, která se věnuje korespondenci rodiny Mrštíků. Díky ní, mohu nahlédnout do samého soukromí bratrů a jejich otce.

Není tajností, že Alois Mrštík měl spoustu přátel. V práci se budu podrobněji věnovat hned třem. Tím prvním je přátelský vztah s Leošem Janáčkem, druhým s Vítězslavem Novákem a třetím s Josefem Uprkou. Zmíním také návštěvu Františka Pražáka v Divákách, v Aloisově obydlí. Celou druhou kapitolu ukončím Mrštíkovým vztahem k přírodě, kde píšu především o jeho zálibení v cestách a slovenské krajině.

V třetí kapitole je obsažena tvorba spisovatele. Nejprve se snažím o zařazení bratrů Mrštíků do společnosti. Poté se podrobně věnuji jen jeho významným dílům, která jsou

společná s bratrem Vilémem, a která jim přinesla velký úspěch. Jedná se tedy o drama Maryša a kroniku Rok na vsi. Právě Maryši věnuji největší pozornost, protože mám tohle dílo ráda. Je v něm spousta ponaučení, má to svou pestrost a díky nářečí se řadí tohle drama mezi mé nejoblíbenější vůbec.

1 ŽIVOTOPIS

1.1 Dětství

Zapomínaný spisovatel Alois Mrštík se objevuje v neustálém stínu svého mladšího, známějšího bratra Viléma Mrštíka. Spisovatel se narodil 14. října 1861 v Jimramově, v romantickém koutě Českomoravské vysočiny. Jeho otec převzal své řemeslo po svém otci, tedy Aloisově dědečkovi, jež byl ševcem a proslaveným ptáčníkem. Matka byla švadlena. Spisovatelova babička z otcovy strany byla porodní bábou, zároveň milovala písně a projevílo se nadšení pro divadlo. V blízké vesničce nevynechala téměř ani jedno představení. Alois byl nejstarším ze čtyř bratrů. Dva roky po něm se narodil druhý, slavnější z bratří Mrštíků – Vilém, za čtyři roky František a v roce 1867 poslední, o šest let mladší než Alois – Norbert.

Autor ve svých vzpomínkách na dětství popisuje také jejich pěknou chalupu, která se nacházela na kopečku nad soutokem Svatky s Fryšavou. Právě tam žil Alois po celý rok uprostřed přírody, ve které našel svou zálibu. Základní školu navštěvoval již v Jimramově, ale z té si na nic nevzpomíná, leda jen na své první zamilování. Vzpomínal, jak před nimi sedávala dcera kupce, Emma Šremrová a kladla svou ručku za sebe na jejich lavici a oni tu ručku hladili. Dlouho pak na tohle děvče myslel.

Na jaře v roce 1869 se rodina rozhodla změnit svůj domov a přestěhovala se do Ostrovačic. Právě tam začal Alois objevovat ptáčnickou náruživost a vášeň. Také tam pilně pásal kozy. Na zdejší základní škole ho připravili pro střední školu. Jeho otec říkával, že nechce mít ze svých synů stejné otroky, jako byl on sám. Autor vzpomíná i na svého pana učitele Procházku, kvůli kterému se dokonce odstěhoval do Krumvíře, aby se mohl i nadále vzdělávat pod jeho vedením. Časem poznal slovácký život. *„Procházka byl veselý patron. Dostal školu až v Krumvíři na Slovácku a oženiv se, odstěhoval se. Tatínek myslel,*

že Procházkova metoda mi zvláště prospívá, a pak také z osobního přátelství zavezl mne k němu do Krumvíře, kde jsem byl asi osm měsíců (Mrštík, 1926, s. 307).“

1.2 Studie

První rok německé reálky vystudoval nejstarší z bratrů privátně. Druhou třídu studoval už v Brně, a to na komunálce, kde ho v 80. letech vyučoval i Leoš Janáček. Pod jeho vedením se mladý student učil zpěvu, hře na housle a základům hudební teorie. Ve třetím ročníku ve svém učení velmi polevoval a zanedbával je. Čas, který měl věnovat učení, promarnil v divadle, a tak na vysvědčení stálo šest dvojek a jedna trojka. Tyhle výsledky se nelíbily otci a svého syna potrestal. Dostal pořádný výprask a tři dny musel sedět na ševcovském verpánku, kde mu otec poskytl poslední příležitost. Alois tedy úspěšně zvládnul přijímací zkoušku na učitelském ústavě. Vzpomíná na svá první léta studií, kdy hodně četl. Nejen české knihy, které vzal od svého otce, ale také se věnoval knihám německým.

1.3 Kantořina

Dříve, než začal svou kantorskou dráhu v Divákách, stal se podučitelem v Lískovci u Brna, poté učil v Rakvicích u Hustopečí, v Hrušovanech u Brna a v Těšanech. Až v roce 1889 nastoupil do školy v Divákách u Hustopečí, kde byl jmenován správcem školy. Jednalo se o obec, kde se protíná Slovácko s Hanou. Od roku 1889 se stala malá vesnička, uprostřed lesů s doškovými střechami, centrem moravské literatury v devadesátých letech 19. století a na počátku 20. století. Léta učitelování byla pro Aloise velmi vyčerpávající. Ve svých třídách míval i 75 dětí a třídu mohl rozdělit až po překročení počtu 80 žáků. Alois chtěl školu

rozšířit. Když mu byla jeho žádost zamítnuta, byl natolik rozhořčen, že požádal o přesunutí z Divák do Vracova u Kyjova. Ale ani tady mu nebylo vyhověno. Avšak na druhé straně byl rád, že mu je umožněno poznávat různé generace dětí a rodičů. Sledoval je se stejnou zálibou, jako celý venkovský život a přírodu.

Alois Mrštík miloval od svých mladých let hudební poezii. Chtěl se také naučit hrát na varhany. Avšak akordy a stupnice mu byly cizí. Proto musel hodně a trpělivě cvičit. Časem mu však nedělalo problém, aby usedl v diváckém kostele za varhany a zahrál něco lidem. Na diváckém kůru vydržel čtrnáct let. Hrával jednoduché mešní písně. V roce 1903 přišel do Divák muzikant Psota, kterému Alois přenechal jak varhany, tak noty s kostelními písněmi. Mrštík uměl hrát také na housle a violu. Smyčce si oblíbil natolik, že vytvořil časem smyčcové kvarteto. Spolu vystupovali v divácké škole. Na tohle období vzpomínal spisovatel moc rád. Co se týkalo lidové slovesnosti, tak oba bratři, jako kronikáři, sbírali písně lidové, stejně jako kroje a výšivky. Alois, už jako malý kluk, si zapisoval do svého notýsku nejrůznější lidové písničky, které zaslechl. To mu zůstalo až do stáří. Některé ze svých zápisků použil i v dílech.

1.4 Rodina

Když byl Alois ještě svobodný, objevila se u něj nemoc, která se dala léčit. Jako učitel si nemohl lázně, které mu byly doporučeny, dovolit. Ujala se ho Marie Hrdličková, Aloisova dobrá přítelkyně, jež ho ošetřovala, dělala mu zábaly a léčivé obklady.

V Divákách poznal spisovatel i svou osudovou lásku Marii Bezděkovou z Kobylí, již si v roce 1901 vzal za ženu. Za čtyři roky po svatbě, v roce 1905, se manželům narodil syn Karel. Byl profesorem střední školy a zemřel v roce 1944. Spisovatel měl rád rodinnou

pohodu. Společně s manželkou Marií a synem Karlem navštěvovali otce. Alois jen tak sedával u stolu, pokuřoval si ze své dýmky a sledoval škádlení mezi svým synem a dědečkem.

1.5 Stáří

S oběma bratry žil v Divákách i jejich otec Alois Mrštík. Do doby, než se oba oženili, jim vedl domácnost. Zajímavostí je, že se téměř nikde nezmiňuje matka. Z dopisu, který 15. ledna 1904 napsal Vilém své nastávající ženě Boženě, lze usoudit, že zemřela brzy. „...netrvá dlouho a taková mne v Praze chytne tesknice, že někdy ani sbohem nikomu nedám a jedu na Moravu k nám. To především je třeba Tobě vědět, jak jsem připoután duší i srdcem k Divákům. I maminka tu na hřbitově spí a žiju zde s bratrem a otcem už patnáct let. To přiroste člověku každá hrouda a myslím, že bych se už ani nedovedl od této vsi odloučit. Leda by mne život mocí od ní odtrhnul (Racek, 1940, s. 15, 16).“

Spisovatel měl také své záliby. Kromě učitelství se věnoval umělecké tvorbě, sbíral nejrůznější dokumenty lidového umění, rád hospodařil na zahrádce. Byl také vášnivým včelařem a vinohradníkem. Alois považoval diváckého faráře za přítele. Často se bavili o vinohradnictví. Farář měl nespočetně zkušeností a rád je Mrštíkovi předával. Spisovateli tahle záliba přirostla k srdci. „Aloisův vinohrad letos po prvé přinesl pěknou úrodu. Keře trojího druhu skoro všechny byly ověšeny překrásnými hrozny barev modročerné, zlatožluté a červené. Před třemi týdny zjistil Alois s radostným uspokojením bezvadný výsledek své práce, která v době pěti let vypěstovala keříky révy v druhy prvotřídní jakosti. Jednalo se mu teď jen o to, aby o jejich úrodu nebyl oloupen (Mrštíková, 1942, s. 87).“ Denně v podvečer procházel svým vinohradem až nahoru, kde do dřevěné boudy stavěl lahvinku slivovice. Chtěl tak nalákat hlídače, aby procházel právě jeho řádky. A slivovice opravdu neselhala. Díky tomuto dobrému nápadu, byla úroda zachována a zloděj neměl téměř žádnou šanci. I rodina

Aloisovy ženy, Bezděkovi, vlastnili spoustu vinohradů. Vinobraní u nich znamenalo hostinu. Pečená husa, koláče a nejlepší víno nikdy nechyběly. Divácký kraj mu dokonale přirostl k srdci. Jeho přírodu i lidi poznal do všech detailů.

V roce 1920 odešel na odpočinek. Dne 24. února 1925 umírá v brněnské nemocnici na tyfovou nákazu. Během první světové války se tyfus rozšířil jak v Rusku, Polsku, tak také v Rumunsku a Srbsku. Pravděpodobně Alois vycestoval do zahraničí, kde se nakazil nebo přišel do kontaktu s nemocnou osobou. Byl zpopelněn v Pardubicích a jeho pozůstatky byly definitivně uloženy dne 2. dubna 1931 v brněnském krematoriu.

2 RODINNÉ VZTAHY A PŘÁTELSTVÍ

2.1 Vztahy mezi bratry

Většina dnešní populace zná bratry Mrštíkovy, ale jen malá část ví, že nebyli jenom dva, ale čtyři. Kromě Aloise a Viléma zde byli ještě lékárník František a lékař Norbert. Oba také projevovali zájem o literární dění.

Ve zralém věku bývali často pospolu u Aloise v Divákách. A jako u většiny sourozenců, i u bratrů Mrštíků se objevovala různá nedorozumění, neshody a napětí. Všichni čtyři trpěli na výbuchy zbrklého temperamentu a zároveň byla jejich hrdost až okázalá. Jejich stárnoucí otec, jež se staral o diváckou domácnost, byl jedním ze zdrojů napětí mezi bratry. Proti problémům a těžkým obdobím, kdy bratři onemocněli, čelila soudržnost sourozenců. František, Norbert a později i Vilém podlehlí nevléčitelným chorobám a na jejich poslední cestě je doprovázel i otec. Pouze nejstarší syn se tedy zúčastnil pohřbu jejich otce. *„Bratrská soudržnost znamenala pro Mrštíky přirozenou pospolitost, útočiště před bídou, dluhy i před osamělostí, do které je vrhal odpor proti poměrům, v nichž se narodili...Odmítli pokoru a poníženost přisazovanou chudým a nastoupili cestu vzdoru na svou pěst, cestu tu více, tu méně otevřeného sporu s vžitými normami tehdejší buržoazní společnosti (Havel, Kuncíř, 1978, s. 8).“*

Aloisovi bratři byli světáctější, proto se jim snažil nabídnout spočinutí a domov. Nejstarší z bratrů byl velmi skromný a zdrženlivý. Péče o zahradu, bratry, hosty, smysl pro povinnost školou, to vše přálo Aloisovi v literární tvorbě. Jeho psaní nebylo intenzivní. Spíše by se dal nazývat jako nedělní autor. Když měl chvíli čas, tak psal. *„Proto nejvíc k archům sedám a nejdéle u nich vydržím, když jsem v zimě sám,“ svěřoval se v dopise z roku 1896 i jindy (Havel, Kuncíř, 1978, s. 10).“*

Čtveřice Mrštíků se chtěla ve společnosti prosadit. Toužila po uznání, ale přesto se snažili uchránit v sobě to, co získali z chudého venkovství. Snažili se získat povolání, které by jim přineslo důvěru lidí. Mrštíkův listinář nám dokazuje živý a autentický obraz bratrství. Nejedná se o deklaraci, ale o žití a programovou uskutečnitelnost. Čtyři bratři, kteří vyrůstali v chudých poměrech, poznali vzájemnou podporu a solidaritu. Srdečně na sebe často myslívali. Předávali si nejrůznější rady a zkušenosti, které získali. Jejich vztah byl plný vřelosti a vášně. „*Lidé Mrštíkovi jsou blízcí přírodě, mají nezkroutené pudy, nemají mravního základu. Jsou velmi zbožní, ale jejich víra nemá vlivu na jejich mravní život. Mrštík, snad neúmyslně, se vší realistickou pádností dílem dokazuje, že náboženství lidu ztratilo svůj obsah, vyvětralo, zůstala pouze jeho vnější forma a jeho sluhové bez vlivu na mravní život lidu* (Matula, vyd. neuvedeno, s. 13-14).“

2.2 Vztah Aloise a Viléma

Inspirací literární spolupráce obou bratří, bylo také společenské uznání, které měla vynutit vůle semknout se k dílu. Nikdo už se nedozví, kdo při jejich společných pracích psal více či méně. Koneckonců to není ani podstatné. Avšak korespondence mezi Aloisem a Vilémem nám nabízí nahlédnout do atmosféry jejich společné dílny. Alois se zabýval zpočátku Vilémovými rukopisy. Snažil se být spolehlivým jazykovým korektorem. Sledoval všechny postupy a literární snahy svého temperamentnějšího bratra. Přesně věděl, co může od něj očekávat. Znal ho moc dobře a Vilémovy vášně, přednosti, ale i slabiny nebyly pro něho cizí ani překvapivé. Dříve měl k němu vztah chápavý a pokorný. Později se změnil a Alois byl vůči Vilémovi a jeho tvorbě zdrženlivější a kritičtější. Mladší bratr se snažil staršího u literární práce udržet. Nejen, že ho neustále povzbuzoval, ale také mu dával

nejrůznější podněty a záminky, aby mohl psát. Vilém strávil mnoho času s nakladateli a redaktory. Své literární kontakty využíval nikoliv jen ve svém zájmu, ale i v Aloisově.

Jejich hlavním společným a zároveň nejznámějším dílem je Maryša. Právě román a drama bylo počátkem devadesátých let pro oba spisovatele zajímavým a našli v něm zalíbení. Po dokončení již zmiňovaného díla, byli oba spisovatelé rozhodnutí, že budou ve své společné tvorbě pokračovat i nadále, a to románem „Lízalů“. Dlouhou dobu se tomuto románu věnoval Alois sám. Obě, již zmiňované díla, chtěli autoři vydat současně. Ale to se nestalo. Proč? To se neví. Jakmile bratři Maryšu dokončili, bylo hned v roce 1891 drama zadáno Národnímu divadlu. Vilém na veškeré přípravy dohlížel a podrobně informoval svého bratra do Divák. Starší bratr naopak referoval svému mladšímu, jak se daří Maryše v prvním slovenském uvedení v roce 1896 v Martině. *„Úspěch velký. Obecenstvo naivní jako děti, a tedy tak vděčné až radost. Mezi obecenstvem také fakticky děti, chlapci – děvčátka stíraly stále slzy. Já sám slzel. Na obecenstvo jsem neviděl, protože jsme se Zdenkou seděli v první řadě. Herečky prý při prvních dvou zkouškách pro slzy nemohly hrát. Jak vidíš tedy, Vildo, královal tu všude tedy cit a srdce* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 76).“ Tohle společné drama bylo pro oba bratry přínosem a naplnilo jejich očekávané cíle. Naděje, které vložili do rodinné soudržnosti a bratrské spolupráce, naplnili. Jejich spolupráce však dlouho nevydržela. Vilémova a Aloisova dráha se začala v druhé polovině devadesátých let svým způsobem vzdalovat. Umělecká kronika, Rok na vsi, která je veřejností pokládána za jejich druhé společné dílo, se odvíjela v naprosto odlišném ovzduší než Maryša. Drama, Rok na vsi, psal Alois prvně sám a nepřál si Vilémova zasahování do jeho vlastní práce. Ale mladší bratr toužil čím dál víc po účasti na již zmiňovaném venkovském románu. Jedním z důvodů bylo také to, že se mu zrovna moc nedařilo se Zumry. Venkovské drama bylo tehdy ve výhodě. Kolem roku 1900 mělo nesrovnatelně stabilnější postavení. Časem se začala v Aloisovi probouzet ostražitost nad vlastním rukopisem. Dříve byl bratrovi vděčný ze jeho podílení

na svých rukopisech, ale později se mu to přestávalo líbit. Důvodem byl nejen dozrálý talent staršího bratra, ale také tradice venkovského románu, zakládajíc klidnou krystalizaci Roku na vsi. Po Vilémově tragické smrti, byl při druhém vydání uveden jako spoluautor. Alois to pravděpodobně považoval za bratrské gesto. Chtěl ho tím bránit, protože se kolem Vilémovy sebevraždy objevovaly různé dohady. Vilém svému staršímu bratrovi rozuměl a uklidňoval jej, že do jeho spisů, z díla Rok na vsi, zasahuje pouze tam, kde to považuje za nutné. Z dopisu z 6. února 1902, který mladší bratr poslal Aloisovi, můžeme vyčíst kladné ocenění Aloisova samorostlého talentu. „...celek Roku na vsi teprve ukáže, bylo-li by dílu zrovna zdrávo, kdybys nebyl, jak jsi, se všemi těmi nedostatky a s tou výhodou, že s Tebou přičinit se mohu (Havel, Kuncíř, 1978, s. 193).“ Drama se zkrátka ve správnou dobu sešlo s literární oblibou. Kronika jako by byla dělaná na míru přímo autorovi.

Oba bratři milovali společné procházky přírodou. Alois moc rád vzpomínal na dny, které mohl společně s Vilémem strávit. Korespondence svědčí o tom, že se oba věnovali včelaření. „Roj jsem čekal dnes z Valašek. Také moje Maryšky se budou co nejdříve rojit a rozumí se i Taliánky...Dnes zas byl krásný den a včelíny oba od rána do osmi do večera v luftě. Zítř (na Boží tělo) nezbyvá než z plodiska (hlavy) brát plné plásty (Havel, Kuncíř, 1978, s. 229, 231).“ Často bývali velmi zaneprázdnění. Celý den se věnovali nejrůznějším činnostem. Když trávili spolu čas psaním, neřekli si téměř nic důvěrného. Alois, jako starší bratr, projevoval k Vilémovi nejednou bratrskou starostlivost.

Starší ze sourozenců byl vášnivý a klidný pozorovatel. Zapálení pro přírodu a venkovský život nikdy neskrýval a několika tahy dokázal zachytit kouzlo krajiny. Ani kresba lidí mu nebyla cizí. Uměl je bravurně nakreslit a všem bylo z obrazu jasné, co je pro tenhle kraj typické. Jeho mladší bratr byl povahově úplně jiný. Setkával se s nejrůznějšími lidmi. Získával mnoho zkušeností, které mu dávaly příležitosti k ostré kritice společnosti. Vilém byl na rozdíl od bratra velmi temperamentní. Vyznával dobro a krásu, ale také nenávisť

ke všemu, co strhovalo život člověka do bahna. Když Dr. Janata poslal Vilémovi výsledek jeho 2. analýzy, kde se cukr potvrdil, a bylo oznámeno, že Vilém má cukrovku, nechtěl tomu starší bratr věřit. Nejednou nemocného pozoroval, aby zjistil, jak se nemoc projevuje. Alois byl v poslední době často u Viléma v kuchyni, kde kontroloval a projevoval zájem o jeho dietu, kterou mu určil doktor. Všiml si, že jeho bratr dostává jinou barvu. Připadala mu podobná jako ta, kterou měl, když trpěl na játra.

2.3 Přátelství s Leošem Janáčkem

Janáček v sobě našel citový i umělecký vztah k vesnickému románu Rok na vsi. Nejen, že se mu líbilo hanácko-slovácké pozadí dramatu, zamiloval si také literární jazyk spisovatele. Alois Mrštík do svých děl vkládal lidový realismus, který přecházel k popisnému naturalismu. I tohle se Janáčkově na jeho tvorbě líbilo. Na druhé straně se našlo naopak něco, nač měl Alois s Vilémem zcela odlišný názor. Leoš Janáček byl nadšený rusofil. Bratři Mrštíci, co se týkalo ruské otázky, byli zdrženlivější a nevšímaví. Později se stal Vilém dokonce zapřísáhlým nepřítelem všeho, co mělo nějakou spojitost s Ruskem.

Nejvyšším poutem, které však Mrštíky s Janáčkem sbližovalo, byl román Maryša. Byla svým uměleckým temperamentem mistrovi velmi blízká. Její tvrdá útočná dramatičnost se mu velmi líbila. Leoš Janáček měl zájem o komponování Maryše. Nakonec k zhudebnění nedošlo. Jedním důvodem bylo to, že pravděpodobně přestal mít Janáček časem o tohle dílo zájem a druhým, že autoři nesvolili, aby došlo k opernímu zpracování Maryše. O tvorbu Mrštíků se přesto Janáček zabýval i nadále.

Může se nám zdát, že Mrštíci se s Janáčkem často scházeli a jejich vztah byl téměř příbuzenský. Ale opak byl pravdou. *„Je však nadmíru zajímavé, že po všech těchto předpokladech myšlenkové a umělecké příbuznosti bratří Mrštíků s Janáčkem přece jejich*

vzájemné osobní styky byly velmi sporé. Žili v blízkosti sebe a přece jen zcela zřídka a výjimečně se vídali. Naproti tomu vzájemný poměr duchovní byl mezi Mrštíky a Janáčkem opravdový, dokonce vřele oddaný (Racek, 1940, s. 19).“

K častějším střetáváním přišlo až po brněnské premiéře Pastorkyně, která se konala 27. ledna 1904. Oba bratři se představení účastnili. Postupem času, kdy se mezi Aloisem, Vilémem a Janáčkem začala objevovat korespondence, se stali dobrými a upřímnými přáteli. Nikdy si neodmítli pomocnou ruku. Bratři si s Leošem Janáčkem vyměnili spousty dopisů. Ty, které byly směřovány bratrům, jsou dnes majetkem rodiny Mrštíků. Dopisy, které bratři posílali Janáčkovi, jsou nyní uloženy v brněnské univerzitě, filosofické fakultě v Janáčkově archivu.

Po první světové válce sblížovalo Janáčka s Aloisem něco víc. Jejich styky neochabovaly. V roce 1918 se stal Alois Mrštík členem Družstva Národního divadla v Brně, kam patřil i jeho přítel. Časem byl zvolen Mrštík předsedou. Nemělo to však dlouhého trvání, tenhle post Aloisovi, jako samotáři, nevyhovoval. Když spisovatel onemocněl, byly jeho cesty do Brna řidší. I setkání s Janáčkem bylo jen ojedinělé. Mistr však na Mrštíka nezapomněl. Poslal mu přání k šedesátým narozeninám, což Aloise velmi potěšilo. V roce 1924 napsal spisovatel svému příteli poslední dopis. Přeje mu tam k sedmdesátinám a zároveň se s ním loučí. Zanedlouho Alois umírá.

Nejstarší z bratrů Mrštíků často vzpomínal na mistra Janáčka. Ze svých spisů, které svému tehdejšímu učiteli věnoval, můžeme vyčíst obrovskou úctu. Pravděpodobně považoval Alois Janáčka za svůj velký vzor. Autor také vzpomíná na období, kdy ho Janáček učil a byl zkoušen ze hry na varhany. Tehdy ho velmi rozhněval, že ho energický mistr musel poslat pryč od varhan. Neměl mu to však za zlé. Sám věděl, že hudebníkem nikdy nebude. Jen se obával vysvědčení, na kterém stálo dostatečně. Za to byl Mrštík svému učiteli velmi

vděčný. Pravdou však je, že s Janáčkem něco společného přece jen měli. Oba dva milovali hudební umění a chovali obrovskou lásku k rodinnému kraji.

2.4 Přátelství s Vítězslavem Novákem

Bratři Mrštíkové projevovali velký zájem o českou hudbu. Vítězslav Novák, k jehož dílu měli Mrštíci velký obdiv, jezdil díky svým zájezdům na Moravu. Tam se poprvé začal stýkat s Aloisem i Vilémem a začalo se vytvářet citové pouto. Novák až v roce 1896 poprvé zavítal na Valašsko a Slovácko. Z prvního zájezdu byl nadšený, což se odráželo i na jeho tvorbě. V tomhle kraji si našel nejrůznější přátele.

Z těch literárních patřili k nejmilejším bratři Mrštíci. Právě jejich dílo sklízelo Novákův velký obdiv a jejich tvorba mu byla inspirací. Není divu, že se tedy v roce 1898 zrodila dramatická ouvertura Maryša pro velký orchestr op. 18. První provedení se konalo Českou filharmonií a orchestrem Národního divadla 28. ledna 1899. Celé představení vedl Oskar Nedbal. Důvodem komponování nebylo jen důvěrné a upřímné přátelství, ale také Novákovo zaujetí obsahem. Ať už se jednalo o moravské dějiny, či živelný temperament Slovácka.

Mezi Aloisem a Vítězslavem Novákem se rozvíjel moc hezký přátelský poměr. Často se navštěvovali. Novák začal jezdit na Moravu častěji. Dokonce spolu podnikli cesty, na kterých poznávali krásy Valašska a Slovenska. Přátelé si vyměnili spousty dopisů, ze kterých můžeme říct, že jejich vztah byl stále intimnější a důvěřivější. Přišlo i na tykání, které se objevuje v dopisu z roku 1901. Tam se Novák zmiňuje také o tom, že přijede na Aloisovu svatbu. Oba autoři si oblíbili Tatry, Slovensko i Moravu. Právě tohle téma je velmi sbližovalo a objevuje se ve většině jejich korespondencí. Alois Mrštík měl obrovský zájem o Novákovo dílo. Sledoval jeho úspěchy. Novák naopak neměl tajnosti před svým přítelem.

Důvěrně mu sděloval své umělecké plány do budoucnosti. Svědčí o tom poslední korespondence mezi přáteli, ze 17. října 1915 z Prahy.

„Drahý příteli!

Včera byl mi v konservatoři doručen Tvůj milý dopis, který mě upřímně potěšil. Děkuji Ti srdečně za přání k úspěchu mé první opery. Měl jsem vskutku značný úspěch – trvalý ovšem asi nebude: jednak aktovky tak nikdy nepůsobí jako hry celovečerní a hlavně, že doba je krajně nepříznivá...Přání: komponovati Janošika choval jsem dlouhý čas – ale dospěl jsem k přesvědčení, že se ta látka přes všechnu popularitu té postavy nehodí pro divadlo. Rozhodně se mi z předložených libret i návrhů – a bylo jich několik – nic nezamlouvalo. Snad se mně podaří místo Janošika zhudebniti nějakou jinou naši postavu...(Racek, 1940, s. 58).“

V obou přátelstvích byl silný citový vztah. Nejednalo se o pouhou prchavost, či náhodu, naopak se tam objevovala upřímná opravdovost a důvěra. Vítězslav tehdy vsadil na Moravu. Dal se jí, stejně jako tvorbou Mrštíků inspirovat a to mu přineslo velký ohlas. *„Bratři Mrštíkové byli naplněni krásou a hudbou přírody, která je v kouzelném diváckém prostředí obklopovala. A právě v tomto prostředí a v tomto duševním rozpoložení byli schopni vnímat i krásu české hudby, která vzrostla z téže přírody a z téhož krajinného ovzduší, z něhož vyrostla jejich básnická díla. Proto také mohly býti tomuto jejich dílu, tak úzce svázanému s celým prostředím jimi tolik milované Moravy, duchovně a citově blízké dva velké zjevy české hudby: Leoš Janáček a Vítězslav Novák. Vždyť tito zasvětili také svoji tvorbu nadšené oslavě moravského kraje a jeho svérázného lidu (Racek, 1940, s. 61).“*

2.5 Návštěva Františka Pražáka v Divákách

„Již z daleka po vsi je viděti na bílé, úzké silnici pana Aloise Mrštíka. Ze snědého, až cikánsky černého obličejů svítí a přimhuřují se dobrácké oči. Pohazuje rukama, trochu se v těle prohýbá, jako to dělají venkovští lidé, na hlavě visí mu červený květináč – turecká čepice. Spokojeně si pokuřuje, ale ne na dlouho. Musí často zapalovat a to dovede nejlépe jen na verandě. Doma má tři lulky, dvě dostal najednou, nejdelší je od Úprky (Pražák, 1941, s. 3).“

František Pražák, ve svých spisech Tvůrčí Morava, vzpomíná, jak vcházel selskými vraty do Aloisova stavení v Divákách, kde ho vítal mírumilovný pes Bodřík, jež byl na návštěvy zvyklý a měl je rád. Alois míval často nějaké hosty. Rozhovor mezi Mrštíkem a Pražákem začíná v oblíbené hostitelově místnosti, bývalé verandě a zároveň Mrštíkově pracovně. Ze všech stran byli obklopeni květinami, což svědčilo o Aloisově zálibě v zahradničení. Mrštík provázel své hosty domem rád. Ve všech pokojích bylo několik obrazů. Na stěně visely staré hodiny, které Alois nechtěl dát pryč. Kdysi je vyměnil se známým moravským sběratelem Kretzem za starý talíř.

Překvapením nebude to, že u Mrštíků se nacházely tři knihovny. Alois měl knihy velmi rád. Svá díla, společná s bratrem, byla vázána do kůže. *„Totiž jakási parádní, podle samého Aloise – přepychová –, byla v pokoji, potom byly to přihrádky v pracovně, a kupa nepřebraných věcí venku na chodbě. Nejvíce bylo v nich autorů anglických a ruských. Každý druh literatury byl jinak svázan, v jiné barvě. „Máme už tak v rodě smysl pro barvy, vykládal Alois, a tak u nás musí zvláště hřbety knih hráti barvami (Pražák, 1941, s. 5, 6).“*

Samozřejmě František Pražák musel nahlédnout i do Aloisovy zahrádky. Měl tam nejružnější rostlinky a mluvil o nich s takovou láskou, jako by se jednalo o jeho děti. Mrštík vzal Pražáka také do divácké školy. Chtěl mu ukázat to ubohé stavení. Maličké, vlhké

místnosti, ve kterých dlouhá léta působil. Mrštíkovým přáním bylo, aby jednou na těch místech byla zbudována Mrštíkova škola nová. Mělo se tedy jednat jak o jeho památku, tak o vzpomínku na bratra Viléma. Učitel měl děti rád a ony mu svou přízeň dávaly také znát. Často ho navštěvovaly. Byl rád, když dokázal u dětí objevit talent a nadání, ve kterém je plně podporoval.

Na návštěvě se Pražák nevyhnul ani Aloisově vinohradu, kterým se majitel pyšnil a našel v něm velkou oblibu. V altánku, kde oba popíjeli mrštíkovské víno, se Alois svěřil, že by rád napsal knihu o svých včelách. Mělo se jednat o dílo, jež by věnoval dětem. Už se k tomu však nedostal.

Taková byla návštěva Františka Pražáka v Divákách. Jak Pražák sám řekl: *„Přijít k Mrštíkovi, znamenalo zdržet se vždy. Mrštík hostil a vyprovázel jako příbuzný (Pražák, 1941, s. 8)“*.

2.6 Alois Mrštík a Josef Uprka

Mezi Aloisovy největší přátele patřil bezpochyby malíř Josef Uprka. Znali se více než třicet let a od prvního setkání se stali dobrými a věrnými druhy. Alois se ve svých třiceti letech pokoušel najít sám sebe. Právě Josef, který v té době věděl, co od života chce a působil jako malíř, podporoval Mrštíka v jeho cílech. Jejich přátelství bylo velmi důvěrné. Jak sám Alois zmiňuje: *„A postihla-li někdy některého z nás divá chandra duševní malomyslnosti, sešli jsme se, navštívili jsme se, požalovali si, porozprávěli, poveselili se a pak omlazení, osvěžení přátelským stykem jsme se rozcházeli zas do svých domovů s upevněnou vírou a nadějemi podepřenými přátelskou domluvou a družným soucítěním (Mrštík, 1926, s. 175).“*

Uprkův život byl tvrdý a skromný. Jeho umělecký život často pronásledovala trpkost, nepřízeň a chudoba. Když odjel do Mnichova, objevilo se mnoho starostí, které zmírňoval

veselím a bohémským humorem. Po návratu do Hradiště začal malovat svůj první velký obraz „*Pout' u sv. Antonička*“. Sklidil úspěch jak u nás, tak v zahraničí. Alois byl za to rád, protože Uprkovy těžké začátky a nezáměr o jeho dílo, nesl špatně. Mrštík si troufl říct, že Uprkův zápas se životem a nepřízní lidí, mu sebral nejméně deset let života. „*Z naprosté chudoby dostat se do smělych výšek umění a na linku poněkud blahobytného života cestami tak trnitými a skalnatými, jakými Uprka projíti musel, to stravuje a ne-li zničuje, tedy aspoň povážlivě oslabuje na duchu i na těle* (Mrštík, 1926, s. 180).“

Alois znal vesnický život a věděl, co to může pro umělce znamenat. Vedle předností, které venkov nabízí, se objevují různé nepříjemnosti, spousta hrubých a sobeckých lidí, závist a nepřátelství. A právě Uprku tyhle těžkosti a černé chvílky mnohokrát provázely. Vše se pak odráželo na jeho umělecké práci a chuť k tvoření se vytrácela. Mrštík vzpomíná na zajížděky ke svému dobrému příteli rád. Právě důvěrné rozhovory s Uprkou považuje Alois za jedny z nejkrásnějších chvil. Přátelé se stýkali u Uprky doma. V době, kdy se mu dařilo, si postavil své venkovské hnízdo. Stejně jako Mrštík byl výborným hostitelem. Několikrát do roka se u něj scházelo mnoho přátel. Uprka pořádal zabíjačky, oslavy svátků i narozenin. Většinou přicházeli milí a vítaní hosté, které bral hostitel do svého sklípku, plného vína. Občas se objevili ale i nevítané návštěvy, které přicházely jen ze zvědavosti, nikoliv z lásky k umění a z přátelství. Alois Mrštík patřil mezi ty vítané. Vždy však očekával, že si s Uprkou udělají na sebe čas a pohovoří. Právě z tohoto důvodu v létě za přítelem málo jezdil. Návštěvy se u něj netrhly a za celý den nebylo možné v klidu prohodit pár slov.

Mrštík našel v jeho práci velké zalíbení. Přítelovu tvorbu sledoval od počátku a k jeho dílům choval velký obdiv. Při srovnávání jeho obrazů od počátku objevoval silnou duši, vytrvalou píli a velkou odvalu, která ho posunula k dokonalosti. Hnal se za vysokými cíly. Nejednou si sáhl na dno, ale cíle dosáhl. Nyní je jeho práce ozdobou a chloubou národa, především Slovácka. Alois v jeho obrazech poznával krásu a ušlechtilost. Uprka maloval

s citem a věrností, proto jsou jeho díla krásná a věčně živá. „*Uprka ani netuší, jakou důležitost budou nebo mohly by jednou mít jeho obrazy. Jako slavné dokumenty bohaté kdysi minulosti vedle čistého svého umění stanou se skutečností historickými, protože pravdivými, bezprostředně zachycenými a ne lživě konstruovanými obrazy svého lidu. V něm jako v zrcadle shlédne jednou národ všechnu pustotu zvrhlého svého vkusu, a nedá se dnes ani odhadnout velikost ztráty, jakou utrpíme tím, že nejlepší a nejtypičtější Uprkovy obrazy nezůstanou nadál mezi námi, ale do ciziny přijdou, kde se stanou pouze dekorativním majetkem* (Mrštík, 1926, s. 186, 187).“

Mrštík označil Uprku jako věrného syna matky Moravy. Oba milovali venkovský život, Moravu a především Slovácko. Tak jak z Mrštíkových knih dýchá venkovský život, můžeme nacházet něco podobného v Uprkových obrazech. Oba znali slovácký život, slovácké duše a oba byli svým cítěním Slovácku věrni.

2.7 Mrštík a jeho vztah k přírodě

„*Skály v lesích se bělají jak v trávě rozházené hnáty. Květena skvostná. Třezalce tu říkají tanečnica....Snídám ovčí mléko, ale lituji, že jsem si nevzal mašinku na kávu. Lid krásně, výrazně mluví, ale tak rychle a tvrdě, že těžko mu rozumět* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 106).“ Alois Mrštík, jak už bylo řečeno, byl velkým obdivovatelem přírody. Často cestoval a jeho nejnavštěvovanější zemí se stalo Slovensko. Oblíbil si Vysoké Tatry a Oravu. „*Ty oravské chalupy, tak chudičké, a přece tak milé a poetické. Dřevem voní, barvami hrají. Zahrádečky všechny věnčené červenou fazolí. ...Ohromné údolí, kolem dokola, věnčené tmavými horami. K severu dvě ohromné skály trčí do výšky jak zamračené sfingy a údolím rychlým spádem protéká široká Orava* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 111).“ Mrštík dokázal v přírodě nacházet obyčejnou krásu. Spousta lidí by se nad věcmi, které Alois od srdce

obdivoval, ani nepozastavila. Jemu však bylo krásným pohledem třeba jen na dřevěné chalupy, obílené a kryté šindelem. Chalupy bez komínů, ze kterých se tlačil dým všemi stranami ven. Dlouhý čas pozoroval horský potůček, jenž kolem něj protékal, narážel o kameny, stříkal a pěnil. Alois hledal na přírodě jenom to nejkrásnější. Objevoval kouzlo matky přírody a nejrůznějších krajů. Když mu počasí na cestách nepřálo, měl čas na psaní. Sledoval přírodu, psal o ní a také posílal mnoho dopisů svému otci a bratrům. *„Vzácné jsou chvíle, když z oblohy neleje. Poznámek a studií už mám houf. Už jsem spotřeboval jeden blok. Na Vysoké Tatry musím mít nový. Nechci se na Štrbské pleso a dál vydat dokud nebude ustálený čas, protože bych prý z toho neměl zhora nic. Dnes od půlnoci burka za burkou vyje a řve a tříská* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 108, 109).“ Mrštík dovedl nejen dlouhou dobu trávit v přírodě pozorováním, ale také tu krásu, kterou před sebou viděl, zaznamenávat na papír. Z jeho líčení přírody poznáváme, že Alois dokázal dát i těm nejobyčejnějším věcem své kouzlo. Svě cesty ho naplňovali radostí a relaxací. Jeho srdce mu diktovalo, co má psát do svých bloků. Miloval Vysoké Tatry, o čemž svědčí i dopis, který napsal Alois domů do Divák. *„Vysoko na horách mezi lesy najednou překvapí zelené holé stráně. Vlna nad vlnu se tu zdvihá, kryta kobercem posečené zeleně horských luk. Celé stráně posypány jalovcem a budkami – seníky. Celé vesnice těch budek. Mezi nimi jedna nová – ta báčova koliba. Kus dál v ohradě košarují ovce....V dálce na druhé straně za horami nové stráně a tam zas – bělá se stádečko jak rozházené kamení a mezi nimi silueta ovčáka malebně stojí jak osamělý srneček* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 109).“

3 DÍLO

3.1 Zařazení Mrštíků do společnosti

Když bratři Mrštíkové vstupovali do literárního dění, byla u nás těžká doba. Měšťáctvo vidělo v lidu nepřítele, proto spolupracovalo s rakouskou monarchií. Krize v sedmdesátých letech pokračovala i nadále v dalším desetiletí vleklou depresí. Až teprve v letech devadesátých přicházelo nové hospodářské oživení. Soumrak nad měšťanskou společností se neobjevil jen u nás, ale v celém světě. Krize byla vinna nad obrovskými dluhy rolníků. Kvůli ní odešla spousta lidí do ciziny a mnoho lidí přivedla na mizinu. Nespokojenost lidí se musela změnit a obrátit proti politickým vůdcům – staročechům. *„Jejich konservativismus a poklonkování císařské Vídni bylo jen velmi chatrně zakrýváno pseudovlasteneckou a pseudoslovanskou frází; jejich zrada věci národa se stala zjevnou všem, zejména v době punktací, a proto byly ve volbách poraženi. A však i vítězní mladočeši, přes všechna slova o svobodomyšlnosti, šli nakonec cestou spolupráce s monarchií. Ba ani relativně nejpokrokovější složka české buržoasie, masarykovští realisté, nepřáli si zrušení Rakouska–Uherska (Mrštíkové, 1956, s. 8).“* Pouze lid zůstal věrný tradicím národního obrození a osvobozenecý boj nabyt se vzrůstáním dělnického hnutí nových sociálních hodnot. Za vrcholné projevy radikalizace českého lidu v této době lze pokládat 1. Máj 1890 a poté hnutí Omladiny. Právě do této doby vstoupili bratři Mrštíkové. V kulturním životě se objevovaly kritické tendence. Společenské změny, způsobené hospodářskou krizí, vytvořily dobrou půdu pro rozmach kritického realismu. Velkého úspěchu u nás měl ruský realistický román. Vznikají tři velké české expedice ruského realismu. Mrštíci jsou v té době horlivými stoupenci a průkopníky kritického realismu. *„Dnes žijeme v době převratu politického, literárního i společenského ...“; kdy je úkolem literatury „...prohledati svou*

garderobu a vyházezi už pro přítomnost všechny ty hadry, které až posud národ a jeho povahu hyzdily a posud hyzdí; obroditi se musíme k novému životu..., ale k tomu je zapotřebí nahé pravdy o sobě.“ *Takový je i základní ideový postoj bratří Mrštíků k životu, síla a pathos jejich děl. Nikoliv fangličkování, nikoliv fráze a klamání lidu, nýbrž nahá pravda o měšťácké společnosti* (Mrštíkové, 1956, s. 11).“ Mezi Aloisova díla patří *Dobré duše, Povídky a obrázky, Hore Váhom, Nit stříbrná, Moravské obrázky* a *Stařečkův poslední soud*. Jeho prvotní tvorba je jak po stránce obsahové, tak formální velmi skromná a nesmělá. Téměř ve všech jeho spisech se objevují symboly přírody a Slovácka, ke kterým si postupně vypěstoval velmi silné pouto. Díla, která napsal s bratrem, mu přinesla mnohem větší ohlas. Jedná se o *Maryšu* a *Rok na vsi*. Společně pak spolu ještě napsali *Bavlnkovy ženy* a *jiné povídky* a *Obrázky z cest*.

3.2 Maryša

Maryša, typické drama moravské dědiny, vznikla v roce 1894, které zasáhlo do vývoje českého dramatu a pokládá se za vrchol realistické dramatiky devatenáctého století. Stala se součástí klasického repertoáru nejen u nás, ale byla hrána také v cizině.

Jedná se o společné dílo Aloise a Viléma. Vesnické sociální drama se skládá z pěti dějství. O jeho počátcích řekl Alois: „*Asi v r. 1888 přijel jsem do Prahy k rodičům na vánoční svátky a dovezl jsem s sebou tenkrát rozvrh vesnického románu, do kterého jsem se po poradě s Vilémem hodlal pustit. Když Vilém přečetl, povídá: „Safra, z toho by se mohlo podařit drama.“ Přemýšleli jsme o tom, debatovali a nakonec mi Vilém uložil, abych se pokusil o nahození aktů* (Mrštík, 1926, s. 234).“ Alois neváhal a dal se hned do práce. Původně chtěl napsat Maryšu jako román. Pravděpodobně Vilém měl rozhodující slovo o podobě, ve které

Maryša vyšla. Jako podklad mu sloužil jeden případ z moravské dědiny, kde nutili mladou dcerku, aby se provdala za bohatého vdovce s dětmi. Do prvního dějství zařadil odjezd rekrutů na moravských dědinách. Jeden z Aloisových přátel mu vnuknul další myšlenku. Vyprávěl mu, jak kdysi u nich na vesnici vyhrožoval jeden chasník svému sokovi, že za jeho dívkou bude chodit, a to veřejně. Podobná situace se pak objevuje i v samotném dramatu. Ve čtvrtém aktu se nenachází nic, na co by bratři odkazovali. Zkrátka si jej, stejně jako první akt, celý vymysleli. Při psaní posledního dějství si Alois vybavil jedno porotní líčení z Brna, ještě z dob svých studií, kde žena otrávila svého muže, tyrana, aby od něj měla pokoj. V celém díle se objevují momenty posbírané ze všech koutů moravských dědin, jiné jsou naopak pouhým výmyslem a fantazií obou autorů. Do Maryšy se snažili zakomponovat všechno typické pro moravskou vesnici. Pro osoby, které se v dramatu objevují, měli autoři určitá přirovnání k nějaké blízké osobě. Například Lízal byl napsán podle „stréčka Horáka“, který byl sedlákem a měl hezké koně. *„Slovák nějak divně vyvaloval oči na stréčka a stále kroutil hlavou. Když pak stréček Horák na chvíli vyšel na dům, naklonil se honem Slovák k hostinské sedící u šicího stroje a povídá: „ Pro Boha jich prosím, paňmámo, kdo je ten člověk?“ „No, to só náš stréček Horák, poláník.“ „To není možná!“ povídá Slovák. „Dyť jsem toho člověka viděl v Praze o svatým Janě v divadle na jevišti“. A nijak nechtěl věřit, že je to jen stréček Horák. Uvěřil teprv vo vysvětlení hostinské, která původ dramatu znala a mně mnohými detaily přispěla (Mrštík, 1926, str. 236, 237).“* Tak brilantně dokázal umělec Mošna zahrát starého Lízala, který byl stejný jako stréček, že lidé nevěřili, že se jedná o dvě, zcela odlišné osoby, které se nikdy neviděly.

3.2.1 Obsah

1. dějství – Drama začíná momentem, kdy se s moravskou dědinou loučí rekruti. Rukuje i Francek, který miluje Maryšu, dceru Lízalovu. Otec má však se svou dcerou zcela jiné plány a jejich lásce nepřeje. Nechce dát Maryšu chudému Franckovi. Domlouvá, bez Maryšina vědomí, její vdavky s mlynářem Vávrou.

„Lízal: No a šest nechceš? Maryšu a čtyry tisíce. Ty néseš hlópe! ...Kdyby to bela ženská, že by se musela zlatem pozlatit', aby ju někdo kópil! ...Ale Maryša? Cakryš! Eslipak sis ju jaksepatří prohlíd, že tak o ňu handluješ jak na trhu žid? Rovná jako svíčka, v rukách jí všecko enem hrá – – – To ju myslím neznáš, že tak mluvíš a smlóváš – (Mrštíkové, 1956, s. 53).“

Z ukázky lze usoudit, že si otec neuvědomoval, do čeho svou dceru žene. Dobře věděl, že Vávra svou první ženu trápil, ale i přesto chtěl, aby se za něj Maryša provdala. Francek nebyl podle něj a Lízalky pro jejich dceru dost dobrý. Dokonce i rozloučení s ním jí zakázali. Lízal neustále jednal s Vávrou jen o vdavkách, smlouvali o věnu, jako by byla Maryša nějaká věc, či kus dobytka. Až ke konci prvního aktu se Maryša dozvídá od svého otce, že si má vzít Vávru.

„Maryša: Ať mluví, ale Vávru si nevezmu!

Lízal: A Francka – teho žebráka bys chcela?

Maryša: Šak sem neřekla – že chcu.

Lízal: Ale chodí za tebo. – Myslíš, že to nevím? Myslíš, že su slepé a hluché? – Šak už temu bude konec. Ať ide žebrota, odkád' přišla. Ať si hledá žebrotu a neleze na půllán. Vávru si vemeš! Takové statek, takové mlén! Kam dáváš rozum, děvčico, kams dala oči?

Maryša: No, víte, děléte si, co chcete – – ale já –

Lízal: Mlč! Tak budeš dělat, jak já poróčím. A včil si di! (Mrštíkové, 1956, s. 68).“

2. dějství – Maryša neustále Vávru odmítá. Prosí svou matku, aby ji nehnaní k tomu tyranovi, avšak marně. Maryša je zoufalá a řekne matce, že jí raději měla krkem zakroutit. Lízalka nic nechce slyšet. Neustále Maryši káže o úctě a poslušnosti rodičům. Společně s Lízalem, bez dceřiného vědomí, zařídí v kostele ohlášky. Když Maryša začne prosit svého otce, ať se nad ní smiluje a neničí jí život, začne Lízal pochybovat, jestli jedná správně. Ale Lízalka je tvrdě rozhodnutá a chce za každou cenu dát svou dceru Vávrovi. Maryša nakonec prosí i Vávru, ať ji nechá být. Ale ani ten neustoupí. Maryša svým rodičům nakonec vyhoví. Ustoupí, ale ukáže jim tvrdý vzdor. Nakonec se za mlynáře provdá.

„Maryša: Já vás teda poslechnu, abyste mě proklínat nemuseli, že su nezdárná vaša dcera. – Já si vás vezmu, pane Vávro, ale máte vy vědět, koho si berete. Bude to život k utopení (Mrštíkové, 1956, s. 101, 102).“

3. dějství – O dvě léta později. Vrací se Francek z vojny. Maryša, kterou potkává v hospodě, jak kupuje maso, je už dvě léta vdaná. Vávra Maryšu trápí a bije. Lízal si začíná konečně uvědomovat, komu vlastně svou dceru dal. Nechce mu dát Maryšino věno a Vávra ho žaluje. Francek doprovodí Maryšu z hospody až k mlýnu. Ona se brání, ale on se jen tak odbýt nedá. V hostinci se Vávra dozví, že Francek doprovodil jeho ženu. Později se oba muži střetávají v hospodě.

„Francek: Mě budeš chytat pod krk? Pamatuj si, že se ti nebojím. To ti nemá bét odpuštino. Jděte pryč! Sto kvérů debes měl, celé regiment u mléna stál – pamatuj si, nebojím se ti! Ne nadarmo sem povídal, dyž na vojnu sem šel: běda , běda vám, stréčku Lízale, a běda tobě, Vávro – u živýho Boha sem tenkrát přísahal, že se pomstím na každým a na všech a na tobě, Vávro, névic. Ty zkazils mě, já zkazím tebe. Oko za oko, zub za zub. Každó mó slzu krvjó zaplatíš. Pamatuj si to, tady před svědkama ti to povídám: Já budu za tvó ženó chodit, já

se budu s ňó scházet – za bílýho dňa do tvýho hrkáču přindu – a dé pozor, Vávro, ať se nepotkáme! (Mrštíkové, 1956, s. 127, 128). “

4. a 5. dějství – Lízal se snaží přesvědčit svou dceru, aby se vrátila k němu a Lízalce domů. Maryša však odmítá. Nedokáže svým rodičům odpustit, že ji zničili život a donutili ji provdat se za vdovce a tyrana. Otec si nyní všechno uvědomuje. Ví, že on je ten, kvůli komu je jeho dcera nešťastná. On je ten, který ji prodal jako krávu. On může za všechno dceřino trápení a strádání. V tu chvíli je však už pozdě. Uvědomuje si také to, že ji radši měl dát chudému Franckovi. I sám Francek Maryšu prosí a žádá, aby s ním utekla. Že má v Brně práci pro sebe i pro ni. Ale ani tohle Vávrová nepřijímá se slovy: „*Nešťastná su, ale špatná nebudu, rozumíš mně?*“ (Mrštíkové, 1956, s. 141). “ Vávrová je nešťastná. Vávra jen pije, o rodinu se nestará. Když zjistí, že u nich ve mlýně byl za jeho ženou Francek, vezme pušku a jde Francka zastřelit. V tom mu Maryša však zabrání a je rozhodnutá, že tak se žít nedá. Buď on, nebo ona. Druhého dne ráno prosí Vávra svou ženu o odpuštění a slibuje, že se polepší. Maryša mu však nevěří. V posledním aktu ho ze zoufalství otráví kávou. Tím celé drama končí.

Maryša byla žena, která chtěla bojovat o své štěstí. Toužila po opravdové lásce. Nedokázala se však svým rodičům postavit proti jejich rozhodnutí. Chtěla být poslušná dcera, proto udělala to, co si přáli. Nikdy jim to neodpustila, ale smířila se se svým životem, do kterého ji rodiče přivedli. Nedokázala ani od Vávry, který ji týral, odejít. I když Francka pořád milovala, zůstala s Vávrou. Ale když byl mlynář rozhodnutý, že Franckovi ublíží, donutilo to Maryšu, aby začala nějak jednat. Musela chránit člověka, kterého milovala. Proto Vávru otrávila. Francek Maryšu také miloval, chtěl ji vyrvat z rukou muže, který si ji vzal jen pro peníze. Který ji bil a týral. Proto se Francek Vávrovi postavil. Jeho chování je smělé, hrdé

a velmi prudké. Avšak Maryša nemůže svého muže opustit, protože chovala v sobě předsudek o nerozlučitelném svazku manželském.

Celá hra má v sobě logiku a prostost. Svou hlubokou psychologií vyniká. Využitím nářečí a lidových písní nám ukazuje na venkovský život na moravských vesnicích. Dialog je na základě hanáckého nářečí. Drama má podtitul „ *Děj na moravské dědině*“. Nejedná se tedy o drama slovácké, hanácké nebo podobně. Můžeme to usoudit i z toho, jak oba autoři usilovali o premiéru v Praze. Nemohli zde nechat drama v takové formě nářečí, jak původně bylo, protože by se jednalo o dílo obecně nesrozumitelné. I herci by měli velký problém s textem. Proto museli bratři omezit některé prvky, zejména v hláskové podobě slov. První verzi omezili natolik, že se text přestával podobat moravskému jazyku. Pražské premiéry nakonec docílili. Byla v Národním divadle, ale bez komplikací se neobešla. Důvodem byla změna režiséra. Původně měl drama režírovat Josef Šnaha, který bez vysvětlení odjel na dovolenou. Nahradil ho Edmund Chvalovský. Dalším problémem byla skutečnost, že na přání ředitele F. A. Šuberta byla hra zařazena do programu na třetí hodinu odpolední. To se nelíbilo jak autorům, tak účinkujícím, protože v odpoledních hodinách se hrávala jen slabší představení od začínajících autorů. Drama bylo představeno také na Slovensku v Turčanském sv. Martině, odkud Alois informoval mladšího bratra o úspěchu. „*Když mě vytáhli na jeviště, bylo mě tam jen kus a křečovitě jsem se držel ruky pí Halašové. Když mně podala věnec, vzpomněl jsem si na Tebe a polily mne slzy. Naštěstí to nikdo neviděl v kulisním šeru. Poděkoval jsem všem hned po druhém aktu...Než krásně, velmi krásně nesla se ta jemná měkká slovenčina z pódia zvláště ve scénách dojemných a poetických. Zpěvy v čtvrtém aktu trochu silné, ale krásné, slovácké z těchto krajín* (Havel, Kuncíř, 1978, s. 78).“

3.3 Rok na vsi

Dílo Rok na vsi, které je pojato jako kronika, se zabývá životem v moravské vesnici. O tom také napovídá podtitul díla „*Kronika moravské dědiny*“. Vzniklo v roce 1903 a je považováno za vrchol tvorby bratrů Mrštíků. Autoři se zde snažili zachytit nejrůznější události, zvyky, obyčeje, zábavu, lidi, kroje a mnoho dalších prvků, které jsou typické pro moravský život. Jedná se o kroniku, která se zabývá časovým obdobím od října jednoho roku až do září roku druhého. Dílo je psáno jako koloběh vesnického života. Lidé už vědí, co s následujícími dny, týdny, měsíci přijde. Vědí, co mají očekávat a nač se připravovat. Jedná se tedy o stále se opakující koloběh života v moravské dědině. Kronika je velmi čtivá. Dílo je kritického rázu a má značné hodnoty jak umělecké, tak dokumentární. „*Je to zevšeobecňující obraz slovácké vesnice z konce století, jež se rychle rozkládá pod náporom kapitalismu. Takových Habrůvek bylo na tisíce nejen na moravském venkově, nýbrž i v Čechách. Jejich poesie a vnější barvitost jen tesklivě přikrývala nezadržitelný rozpad všech starých zvyků a patriarchálních lidských vztahů, způsobený vpádem peněžního člověka přicházejícího z města* (Mrštíkové, 1956, s. 12).“ V celém díle se v pozadí objevuje nedůvěra, občas i nenávist ke kapitalistickému městu. Za základ kroniky považoval Alois Mrštík pravděpodobně pravdivost a kritičnost. Řešil také vztah vesnice k městské civilizaci. Celá kronika obsahuje dialog s nářečními prvky z okolí hranic mezi Hanou a Slováckem. Tohle dílo, je sice považováno za společné obou bratrů Mrštíků. Avšak do jaké míry spolupracoval Vilém s Aloisem lze jen stěží odhadnout. Pravděpodobně se Vilém podílel jen na definitivní úpravě Aloisových spisů. Proto také bylo původně dílo připisováno jen Aloisovi Mrštíkovi. Každopádně o spolupráci svědčí korespondence mezi bratry. „*Rok na vsi jestli ještě neposlal, pošli hned. Zatím třebas jen, co hotového máš, pak hned, jak doděláš ostatní.*“ – „*Dávám se do Června v Roku na vsi, ale vidím, že budu muset moc tvořit, abych udržel krok*

s ostatními měsíci. Nepůjde-li to, nebude vadit. Musel bych se vzdát 12 knížek a celý rok rozdělit na čtyři díly – nebo šest dílů (Havel, Kuncíř, 1978, s. 186, 189).“

Až později, po Vilémově smrti, přijal Alois svého bratra jako spoluautora kronik „*Rok na vsi*“. Ať už to bylo kvůli památce na svého mladšího bratra, či k uklidnění lidských řečí, které se po Vilémově smrti šířily. Je možné, že to Alois pojal jako určitý druh ochrany před napadáním Vilémova jména.

Jak už bylo řečeno, celá kronika se skládá z vypravování, která se vážou k určitému datu a měsíci. Například pro měsíc prosinec se objevuje v kronice hned šestnáct povídek, jako *Černá hodinka, Rorate, Exekuce, Bílý den, Vánoční stromek, Štědrý den* a mnoho dalších. Můžeme se zde dozvědět i něco o druhém svátku vánočním v příběhu *Na Štěpána*. Autoři v díle vzpomínají, jak se chodilo od domu k domu, zpívalo se a koledovalo. Později se všichni přesunuli do kostela na mši svatou. Po obřadu se šli veselit. Hospoda bouřila, chasa zpívala písničku za písničkou a ženy si přicházely pro muže. „*Habrůvka rozevřela starý, od nepamětných věků sepsaný a jednomyslně schválený zákoník, jehož první černý paragraf hlásá, že na Štěpána musí být v hospodě kdekdo a pije, kdo co může. Jakoby záklopku otevřel. Na sv. Štěpána služebná chasa oslavuje změnu své služby – hospodář s čeledínem, čeledín s hospodářem uzavírají smlouvy a pak s peklem, každý pro sebe, nekalé své sázky. Po tichém, velikém svátku Božího narození zlý vítr zavichřil Habrůvkou* (A. V. Mrštík, 1949, s. 348-349).“ V hospodách se pilo vše, co teklo. Vzpomínalo se i na bitvy, které se odehrály na půdě habrůvské hospody. Chasa se dokázala dlouho bavit a hostinský je do desáté, policejní hodiny, nemohl dostat z hospody ven. Proto většinou musel zakročit starosta, ukončit zábavu a poslat chasu domů. I když se to nikomu nelíbilo, tak poslechnout museli.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se snažila nastínit celý život zapomínaného autora, Aloise Mrštíka, který se nachází ve stínu svého mladšího bratra Viléma. Pokusila jsem se pozastavit jak u jeho života a tvorby, tak také nad jeho přátelstvím s různými známými i méně známými osobnostmi. Pokusila jsem se ve své práci také o nastínění Aloisova vztahu k přírodě, cestování a ke Slovensku, obzvláště k Vysokým Tatrám, které si velmi oblíbil. Svě cíle, které jsem si dala na začátku své práce, pokládám za splněné.

K práci mi sloužilo mnoho publikací, které se zabývaly rodinou Mrštíků. Nejvíce jsem však pracovala s korespondencí, která mi nabídla soukromí rodiny a také pochopení vztahů jak mezi bratry, tak s otcem. V poslední kapitole se zabývám pouze jeho vrcholnými díly. Právě ty jsou pro mne nejzajímavější, obzvláště Maryša, která mne nadchla již na střední škole, kdy jsem zhlédla divadelní představení jak Maryši, tak Roku na vsi.

Téma, které jsem si zvolila, bylo pro mě zajímavým. Během celé práce se nevyskytl téměř žádný závažný problém. Materiálů jsem měla dostatek, tudíž bylo z čeho čerpat, a proto se práce psala velmi dobře a bez větších problémů.

SEZNAM LITERATURY

- HAVEL, R., KUNCÍŘ, L. *Nedosněné sny. Korespondence bratří Mrštíků*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1978. s. 552. IBSN není.
- RACEK, J. *Bratři Mrštíkové a jejich citový vztah k Leoši Janáčkovvi a Vítězslavu Novákovi*. 1. vydání. Brno: Moravské Kolo spisovatelů, 1940. s. 78. IBSN není.
- MRŠTÍKOVÁ, B. *Mrštíkové*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1942. s. 166. IBSN není.
- MATULA, A. *Moravský venkov v české literatuře*. Vydání nevedeno. Přerov: nákladem vlastním, rok neveden. s. 44. IBSN není.
- MRŠTÍK, A. *Niž stříbrná a jiné povídky*. Vydání nevedeno. Praha: Nakladatelství J. Otto, společnost s.r.o., 1926. s. 379. IBSN není.
- PRAŽÁK, F. *Tvůrčí Morava*. Vydání nevedeno. Praha: Pokrok, 1941. s. 63. IBSN není.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Panorama české literatury*. První vydání. Olomouc: Rubico, 1994. s. 552. ISBN 80-85839-04-0.
- MRŠTÍK, A. *Hore Váhom*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství J. Otto, společnost s.r.o., 1928. s. 147. IBSN není.
- MRŠTÍKOVÉ, A. a V. *Maryša*. 36. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956. s. 184. IBSN není.
- MRŠTÍK, A. a V. *Rok na vsi*. 6. vydání. Praha: Vyšehrad, 1949. s. 515. IBSN není.
- MRŠTÍKOVÉ, A. a V. *Obrázky z cest*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1953. s. 278. IBSN není.
- HELLMUTH-BRAUNER, V. *Literární pozůstalost Vilém Mrštík (1863 – 1912), Alois Mrštík (1861 – 1925)*. Vydání nevedeno. Praha: Památník národního písemnictví, 1968. s. 52. IBSN není.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Dějiny české literatury III*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství
Československé akademie věd, 1961. s. 631, IBSN není.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Lexikon české literatury 3*. 1. vydání. Praha: Academia, 2000. s. 728.
IBSN 80-200-0708-3.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Hana Bílková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Alois Mrštík (1861–1925)
Název v angličtině:	Alois Mrštík (1861–1925)
Anotace práce:	Práce se zabývá životem Aloise Mrštíka. Seznámíme se i se vztahy a přátelstvím autora. Objevují se zde také vrcholná díla, která přinesla největší úspěch.
Klíčová slova:	Alois Mrštík - život, vztahy a přátelství, dílo.
Anotace v angličtině:	The work deals with the life of Alois Mrštík. We introduce the relationships and friendships of the author. There are also masterpieces that brought the greatest success.
Klíčová slova v angličtině:	Alois Mrštík - life, relationships and friendships, work.
Přílohy vázané v práci:	žádné
Rozsah práce:	36 stran
Jazyk práce:	čeština